

diferents circumstàncies. Hi havia qui ja no recordava ni la Roqueta ni la seva família. Alguns abandonaren a la seva esposa i fills i s'ajuntaren amb una altra dona per començar una vida nova. D'altres decidien quedar-se a França i trobar una al.lota amb la qual conviure i, si a més era possible, que fos filla única amb una possessió. Els més atrevits es van quedar per muntar un negoci. Així i tot, la gran majoria confiava en retornar al seu país, i jo a la meua Roqueta per retrobar-me amb la gent a la que estimava. El meu desig hagués segut poder tornar amb una República Democràtica, com hi havia abans de la Rebel.lió Militar que va ser recolzada per certes organitzacions o partits polítics de dretes.

En aquells moments me trobava lluitant amb les Forces Franceses d'Alliberament. Encara que en principi era contrari a prendre part en la guerra me vaig veure obligat a col.laborar i a posar totes les meves forces en aconseguir que guanyessin els que representaven la Democràcia. Considerava que la Dictadura Franquista estava dins l'òrbita d'Alemanya i Itàlia, ja que Franco havia intervingut amb la *División Azul* en el front de Rússia perjudicant als Aliats. En aquests moments prenc la decisió clau de tornar a Espanya a pesar de trobar-me compromès amb el Maqui.

Si guanyaven els Aliats la meua situació hagués possiblement millorat, ja que fins aleshores vivia com un presoner de guerra. Uns 4000 o més espanyols que lluitaven en el Maquis i que acabaven d'ajudar en l'alliberament del *Midi de França* havien decidit travessar la frontera espanyola, amb la promesa dels francesos que havien lluitat al nostre costat d'ajudar-nos en cas que fos necessari. Els ex-combatents entraven a Espanya amb la intenció de manifestar la seva disconformitat amb el Règim i

fomentar i reforçar els punts de resistència.

Per integrar-me de nou a la vida civil em van haver de ferir, de fer presoner i de condemnar a 30 anys per Rebel.lió Militar. Més tard em conduïren a Menorca per condemnar-me a uns altres 12 anys i un dia per Adhesió a la Rebel.lió. Vaig complir condemna a la presó de València fins el 1954.

Havia travessat la frontera el 18 d'octubre de 1944 i em van detenir el 25 de novembre del mateix any. M'hospitalitzaren i em conduïren a la presó de Saragossa on vaig estar després de la meua primera condemna.

Sortit de la presó em vaig incorporar a la vida civil amb una "llibertat condicional". L'any 1958 obtingué la llibertat definitiva, encara que açò és molt relatiu perquè depenia de les lleis poc lliures del Règim.

Quina opinió li mereix l'augment dels moviments neo-feixistes a l'Europa de finals del segle XX?

La meua opinió sobre l'augment dels moviments neo-feixistes a Europa -i jo afegiria a tot el món- no és fàcil d'analitzar. Avui no hi ha cap partit amb un programa clar per portat a terme, i aquests que es titulen o se'ls titula així, no són ni més ni manco que l'expressió violenta d'una joventut que, per falta de feina i amb un gran desencís, expressa el seu odi cap els estrangers.

Aquests grups, influïts tal vegada per l'antisemitisme de molts països europeus, intenten imitar la violència d'aquells que es van destacar per la seva inhumanitat, reflexada en els Camps d'Extèrmini durant el Règim de Hitler.

